

УДК: 347.952

С. О. Якимчук,
*здобувачка при кафедрі
цивільного процесу
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Досліджуються умови ефективності виконання судових рішень як частини судового розгляду в контексті досягнення мети виконавчого провадження, справедливих і результативних його процедур. Використовуються практика Європейського суду з прав людини й міжнародні стандарти реалізації судових рішень.

Ключові слова: ефективність правосуддя, судові рішення, виконавче провадження, процедури виконавчого провадження

Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 17 липня 1997 р., чим взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному право на справедливий судовий розгляд. Однак, як неодноразово зазначав Європейський суд з прав людини, це право було б ілюзорним, якби національна правова система дозволяла остаточному й обов'язковому судовому рішення залишатися без дії на шкоду однієї зі сторін. Було б неприпустимим, якби ч. 1 ст. 6 цієї Конвенції детально визначала процесуальні гарантії, надані сторонам у судовому провадженні, що є справедливим, публічним, оперативним, без забезпечення виконання судових рішень. Здійснення рішення, ухваленого будь-яким судом, має розгляда-

тися як невід'ємна частина судового розгляду для цілей указаної статті Конвенції. При цьому за її змістом кредитор має право не лише на стягнення належних йому коштів протягом розумного строку, й на те, щоб ця процедура була ефективною.

Проблема ефективності виконання судових рішень неодноразово була предметом наукових досліджень. Однак, незважаючи на наявність чисельної кількості публікацій щодо неї, всі вони є фрагментарними, присвяченими лише окремим чинникам (умовам), що лише впливають на цю ефективність, але не дають можливості сформулювати концептуальне уявлення про те, яким все ж таки має бути виконання судового рішення для того, щоб воно визнавалося ефективним.

Як вбачається, для актуалізації цієї проблеми, а також для формування пропозицій зі створення належної процесуальної форми виконання судових рішень необхідно відштовхуватися в першу чергу від загальних доробок, існуючих у науці з приводу ефективності правосуддя. Так, досліджуючи загальні проблеми останньої, І. Л. Петрухін стверджував, що правосуддя може бути саме таким, якщо воно забезпечено певними ресурсами, обсяг яких має покривати витрати судової системи [12, с. 192-194]. На думку А. В. Цихоцького, під ефективністю правосуддя у цивільних справах треба розуміти можливість (властивість) правосуддя забезпечити за певних умов досягнення соціально значущих цілей [18, с. 152, 156, 157]. Подібну точку зору висловив і М. Ш. Пацація [10, с. 48]. Натомість М. А. Вікут вважає, що пропозиція А. В. Цихоцького має абстрактний характер і не може служити підставою для визначення ефективності чи неефективності правосуддя, здійснюваного по конкретній справі. Його ефективність має бути адресною, тобто стосуватися конкретного суб'єкта, для якого відправлення правосуддя в цивільній справі є засобом досягнення передбаченої законом мети [2, с. 133-135].

Окремі вчені відзначають, що продуктивність правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин залежить від наукової обґрунтованості юридичних конструкцій і стосується різних етапів функціонування правової форми – правотворчості і процесу реалізації норм процесуального права [Див.: 6, с. 10]. Досить цікавим є підхід до вимірювання ефективності правосуддя Всесвітнього банку Doing business, який виходить із того, що ефективність юрисдикційної системи має оцінюватися з урахуванням кількості процедур, часу (днів) і матеріальних витрат, потрібних для вирішення справи й реалізації судового рішення по спору [8, с. 11, 12].

Не вдаючись до аналізу існуючих точок зору стосовно визначення поняття ефективності правосуддя в цивільних справах, відмітимо, що вона залежить в основному від таких чинників: а) точне законодавче формулювання цілей і завдань судочинства; б) досконалість законодавства; в) досконалість правозастосовної діяльності, в тому числі додержання цивільної процесуальної форми; г) оперативність і своєчасність розгляду справ; д) можливість виконання судових рішень та ін. [Див.: 10; 15; 19, 61]. Ці чинники можна вважати загальними,

тобто впливаючими на дієвість будь-якої правозастосовної діяльності, зокрема, щодо виконання судових рішень [Див.: 1, с. 29-34; 3, с. 50, 51]. Спеціальними ж чинниками, які можуть сприяти підвищенню ефективності реалізації таких рішень, у правовій літературі вважаються: (а) статус, рівень підготовки й діяльність службовців, які здійснюють примусове виконання; (б) контроль за їх діяльністю; (в) строки реалізації виконавчих дій і застосування заходів примусового виконання; (г) порядок установлення ліквідного майна [7, с. 105]; (д) можливість притягнення боржника до відповідальності за невиконання законних вимог спеціальних органів [4, с. 63]; (е) можливість звернення останніх або стягувача до суду з позовом про визнання угод недійсними [Див.: 3, с. 51-53; с. 15, 138]; (є) публікація інформації про порушені виконавчі провадження, про їх повернення, закінчення або припинення з обов'язковою вказівкою підстав [16, с. 515-518] тощо.

Варто відмітити й те, що проблема ефективності виконання судових рішень характерна не лише для України. Вона є загальною, а шляхи вирішення її шукають різні міжнародні органи й організації. Зокрема, у 2001 р. 24 Конференція міністрів юстиції Європи прийняла Резолюцію,

в якій було постановлено, що належне, ефективне й оперативне виконання судових актів є надзвичайно важливим для створення, зміцнення й розвитку сильної і справедливої судової системи [Див.: 8, с. 102, 103; 21, с. 473, 474]. У подальшому Радою Європи була розроблена і прийнята 9 вересня 2003 р. Рекомендація № Rec (2003) 17 щодо примусового виконання. Крім того, вимоги стосовно підвищення результативності засобів такого виконання судових рішень на рівні Європейського регіону розглядались і на VIII засіданні Комісії щодо ефективного правосуддя в межах доповіді про європейські правові системи. При цьому були розроблені керівні принципи, що включали 2 частини – доступність і ефективність виконання судових рішень (ефективність органів примусового виконання й дієвість засобів примусового виконання) [20, с. 138-140].

Європейський суд з прав людини у своїй прецедентній практиці виходить з того, що для забезпечення ефективності виконання судових рішень мають бути забезпечені наступні умови:

1) відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції держава зобов'язана організувати систему виконання судових рішень так, щоб вона була продуктивною як теоретично, так і на практиці, й забезпе-

чувати цей процес без необґрунтованих затримок (Рішення по справі «Носаль проти України»);

2) особа повинна мати не формальний, а реальний доступ до процедур виконання судових рішень (Рішення по справі «Апостол проти Греції»);

3) особа, на користь якої ухвалено судові рішення про стягнення грошових коштів з держави, не зобов'язана в подальшому ініціювати процедуру його примусового здійснення з метою отримання належного за цим рішенням (Рішення по справі «Сокур проти України»). Такі твердження можуть стосуватись і виконання рішень щодо тих підприємств, які не є достатньо незалежними від держави як інституційно, так і фактично, або щодо яких було застосовано заборону на арешт майна (Рішення по справі «Козачек проти України»);

4) держава є відповідальною за державні борги, а органи державної влади не мають права посилатися на брак коштів на виправдання неспроможності реалізувати судові рішення (Рішення по справі «Шмалько проти України»). Разом із тим вона не повинна бути відповідальною за брак коштів у приватної компанії. Її відповідальність поширюється не далі як на дії державних органів в процесі виконавчого провадження (Рішення по справі «Марченко проти України»);

5) виконання рішення суду має відбуватися в розумні строки, які оцінюються судом у кожному конкретному випадку з огляду на обставини справи. Обґрунтованість затримки повинна оцінюватися з урахуванням складності виконавчого провадження, поведінки самого заявника й компетентних органів, а також суми та характеру присудженого (Рішення по справі «Іванов проти України»);

6) виконання рішення суду може бути відстрочено або зупинено на відповідний строк, якщо це спричиняється заходами, надзвичайно необхідними для забезпечення задовільного розв'язання проблем публічного характеру. При цьому це не повинно мати наслідком ризик покладення на власників непомірного тягаря, зокрема, щодо неможливості розпоряджатися своїм майном, взагалі позбавляти рішення чинності або підривати його суть (Рішення по справі «Волосюк проти України»);

7) держава в особі своїх органів не повинна втручатись у процес виконання судових рішень, щоб таке втручання створювало перешкоди для цього, позбавляло їх чинності, безпідставно їх відстрочувало (Рішення по справі «Імобільяре Саффі проти Італії»);

8) якщо законодавство допускає можливість відкладення чи зупинення виконавчого

провадження, воно теж має передбачати можливість стягувачеві або державному виконавцеві оскаржити такі обмеження у випадку їх довільного чи незаконного застосування чи пред'явлення позову про відшкодування шкоди за затримку у виконанні, спричинену цими обмеженнями (Рішення по справі «Сокур проти України»).

З огляду на теоретичні надбання вчених-процесуалістів, Рекомендацію № Rec (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи щодо примусового виконання судових рішень, принципи стосовно підвищення ефективності засобів останньої, розроблені Комісією щодо ефективного правосуддя, а також на практику Європейського суду з прав людини вважаємо за необхідне запропонувати авторську процесуальну форму виконання судових рішень.

По-перше, отриманий результат судового рішення повинен відповідати поставленій меті. При цьому, як зазначає О. В. Ісаєнкова, виконавче провадження хоча й визначається завданнями правосуддя в цивільних справах, однак не співпадає з ними. Головне в цьому процесі – забезпечення законного, своєчасного й належного за якістю й за обсягом виконання юрисдикційних актів [5, с. 488]. Отже, метою виконання судового рішення

слід вважати реальне виконання приписів, що міститься в його резолютивній частині. Ефективність їх виконання забезпечується лише за умови, якщо резолютивна частина рішення в повному обсязі виконана.

По-друге, під час виконання судового рішення мають використовуватися процедури, які за своєю суттю є справедливими і ефективними, що досягається вільним та реальним доступом до органів виконання цих рішень з метою відкриття виконавчого провадження, що не повинно обтяжуватись існуванням юридичних чи економічних чинників.

Якщо однією зі сторін у виконавчому провадженні є держава або державна установа чи підприємство, стягувачеві не треба звертатися до органів виконання судових рішень з метою відкриття такого провадження. Це має відбуватись автоматично шляхом направлення виконавчих документів після їх підготовки судом безпосередньо до зазначених органів. Поряд із цим інформация про виконавчі провадження і стан реалізації рішень суду теж має бути відкритою не лише для сторін, як це зараз передбачено в Єдиному державному реєстрі виконавчих проваджень, а й для громадськості.

При ініціюванні відкриття провадження по справі з точки зору справедливості й ефек-

тивності важливо також те, що стягувач, якщо це йому відомо, зобов'язаний указати майно боржника, на яке може бути звернено стягнення (наприклад, ст. 69 Федеральних правил цивільного судочинства США передбачає, що стягувач може отримати інформацію від будь-якої особи, в тому числі й від боржника, з метою погашення боргу). Цей механізм включає такі традиційні методи, як розкриття імені й адреси боржника, дача показань під присягою тощо [9, с. 288].

При цьому відомості про майно останнього повинні отримуватись у строки, встановлені в постанові про її надання: (а) від банківських установ та органів, що здійснюють реєстрацію нерухомого майна і транспортних засобів і (б) від роботодавців та інших підприємств, установ чи організацій. Її ненадання або надання їх не в повному обсязі чи з порушенням встановлених строків має викликати притягнення винних до відповідальності. Відмітимо, що сучасні закони про виконавче провадження надають спеціальний доступ і до закритої інформації. Приміром, в Австрії, в Іспанії суд може вимагати дані про місце роботи боржника з реєстрів соціального страхування; в Іспанії та Швеції органи примусового виконання можуть безпосередньо запро-

сити необхідні відомості про нього з податкових документів. У цих країнах продуктивність виконавчого провадження (особливо арешт майна боржника, що знаходиться у третьої особи) значно зросла. У Нідерландах і Бельгії приватні пристави можуть отримати дані про адресу й місце роботи боржника з документів соціального захисту; у Люксембурзі стягувач може просити у мирового судді (*juge de paix*) дозволу зв'язатися з реєстром соціального захисту з метою знайти адресу й місце роботи боржника [Див.: 7, с. 118, 119; 17, с. 65, 66]

Стосовно доступності й ефективності судового рішення важливою є процедура вручення документів виконавчого провадження. Вона може передбачати особисте їх вручення посадовцями, за допомогою поштового зв'язку, засобів електронної пошти тощо. При цьому електронна адреса має бути достовірно відомою: або бути офіційною (офіційні сайти державних органів), або її належність стягувачеві має бути встановлена в процесі розгляду справи.

Неабияке значення має також те, що боржник зобов'язаний надавати всю інформацію про свої доходи, майно та з інших питань, вирішення яких є необхідним під час виконання судового рішення. Недотримання

цього обов'язку передбачає притягнення боржника до встановленої законом відповідальності. Наприклад, у деяких країнах, якщо боржник відмовляється розкрити свої активи, виконавчі органи за допомогою поліції можуть застосувати до нього арешт. Фальсифікована ним декларація розглядається як злочин. Унаслідок цього в деяких країнах з попередженням про кримінальну відповідальність вона подається під розпис [Див.: 7, с. 118; 17, с. 65]. За неналежне виконання законних вимог виконавця боржник притягається до юридичної відповідальності, передбаченої статтями 89 і 90 Закону України «Про виконавче провадження», ст. 188¹³ КпАП України, статті 164, 165, 342, 343, 382 КК України. Однак, на наше переконання, з метою підвищення гарантій щодо виконання боржником вимог державного виконавця, підстави такої відповідальності мають бути розширені.

Процедурним компонентом виконавчого провадження є виконання судових рішень у строки розумні, дотримання яких є однією з умов доступності й ефективності виконавчого провадження. При їх оцінці потрібно відштовхуватися від таких критеріїв, вироблених Європейським судом з прав людини, якот (а) складність виконавчого

провадження, (б) поведінка самого заявника й компетентних органів, (в) сума й характер присудженого. Вважаємо, що цей перелік доцільно доповнити додатковим критерієм, який було вироблено цим Судом під час розгляду справ про порушення права на розумний строк судового розгляду – значення виконання для стягувача або його особливий стан. Останній критерій дасть можливість визначити ефективність виконання судового рішення стосовно конкретної особи, оскільки процедура виконавчого провадження має бути адресною. Як вбачається, чине законодавство має закріплювати граничні строки проведення виконавчих дій, перевищення яких не знімає з державного виконавця обов'язку завершити виконання судового рішення, але воно повинно передбачати і притягнення його до відповідальності за неналежну реалізацію виконавчого провадження й виникнення у стягувача права на пред'явлення позову про відшкодування спричиненої йому шкоди.

На ефективність виконання судових рішень впливає законодавча регламентація, так би мовити, «ускладнень» виконавчого провадження, а тому його відкладання чи зупинення має відбуватися лише з підстав, прямо передбачених у законодавстві,

що регулює порядок виконання судових рішень. При цьому стягувач повинен мати право у судовому порядку оскаржити їх неправомірність з будь-якої підстави. У цьому контексті чинне законодавство не повинно передбачати мораторію або іншої заборони щодо виконання рішень суду щодо певної групи суб'єктів. У разі їх закріплення держава має визначити альтернативні способи виконання судових рішень або шляхи відшкодування шкоди, спричиненої стягувачеві внаслідок неможливості виконання судового рішення.

По-третє, матеріальні витрати як невід'ємний компонент процесуальної форми виконання судових рішень, понесені при цьому з боку як держави, так і стягувача, мають бути співмірними виконавчому провадженню. Не зупиняючись на проблемах організаційного й економічного характеру (оскільки вони виходять за межі предмета даного дослідження), хотілося б зазначити, що, з нашого погляду, у своїй більшості вони можуть бути вирішені за рахунок створення альтернативної системи приватних виконавців. Однак контроль за діяльністю такої системи належить покласти

на державу шляхом (а) проведення уповноваженими державними органами кваліфікаційних іспитів для майбутніх приватних виконавців і перевірок їх діяльності, (б) санкціонування вчинення окремих процесуальних дій, (в) притягнення до дисциплінарної відповідальності шляхом розгляду й вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність приватних виконавців, а також (г) подання позовів щодо них. Крім того, у деяких категоріях справ (наприклад, якщо стягнення має провадитися з держави, державних підприємств тощо) реалізація має відбуватися виключено державними виконавцями.

На підставі викладеного можемо підсумувати, що ефективність виконання судових рішень є комплексною проблемою, однак головним є процедурно-процесуальний складник механізму виконавчого провадження. Виконання судового рішення може бути ефективним за умов, якщо приписи, викладені в його резолютивній частині, здійсненні в повному обсязі в найкоротші строки і з найменшими витратами при додержанні справедливої й ефективної процедури виконавчого провадження.

Список літератури: 1. *Валеев Д. Х.* Проблемы эффективности исполнительного производства. / Д. Х. Валеев // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы: сб. матер. Всерос. науч.-практ. конф. / отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Челушев. – М. : Статут, 2009. – С. 26-34. 2. *Вукот М. А.* Обеспечение судами прав лиц, участвующих в гражданском деле, как одно из условий эффективности правосудия / М. А. Вукот // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражд-

данском судопроизводстве / отв. ред. И. А. Приходько. – М.: Изд-во ООО «Юрид. фирма «Лиджист», 2001. – С. 132-136. **3. Грицай О. В.** Актуальные проблемы принудительного исполнения юридических актов // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы: сб. матер. Всерос. науч.-практ. конф. / О. В. Грицай / отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Челушев. – М.: Статут, 2009. – С. 50-54. **4. Загидулин М. Р.** Гражданско-правовая ответственность в исполнительном производстве // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы: сб. матер. Всерос. науч.-практ. конф. / М. Р. Загидулин / отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Челушев. – М.: Статут, 2009. – С. 60-65. **5. Исаенкова О. В.** К вопросу о принципах исполнительного права / О. В. Исаенкова // Система гражданской юрисдикции в канун XXI века: современное состояние и перспективы развития: межвуз. сб. науч. труд. / отв. ред. В. В. Яркова. – Екатеринбург: Изд-во Гуманит. ун-та, 2000. – С. 484-497. **6. Комаров В. В.** Повышение эффективности правового регулирования процессуальных отношений (гносеологический аспект) / В. В. Комаров // Пробл. соц. законности. – Х.: Вища шк., 1982. – № 10. – С. 11-15. **7. Малюшин К. А.** Принципы гражданского исполнительного права: проблемы понятия и системы: моногр. / К. А. Малюшин – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с. **8. Оптимизация гражданского правосудия России:** кол. моногр. / под ред. В. В. Яркова. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 192 с. **9. Пайич Н.** Приведение в исполнение судебных решений в Соединенных Штатах Америки / Н. Пайич // Исполнительное производство: традиции и реформы [пер. с англ.] / под ред. Р. Ван Рее. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – С. 275-291. **10. Пацация М. Ш.** Актуальные проблемы эффективности правосудия, осуществляемого в порядке арбитражного и гражданского судопроизводства / М. Ш. Пацация // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве / отв. ред. И. А. Приходько. – М.: Изд-во ООО «Юрид. фирма «Лиджист», 2001. – С. 46-60. **11. Петрухин И. Л.** Теоретические основы эффективности правосудия: моногр. / И. Л. Петрухин, Г. П. Батуров, Т. Г. Морщакова. – М., 1979. – 392 с. **12. Плюхина М. А.** Об эффективности гражданского судопроизводства / М. А. Плюхина // Система гражданской юрисдикции в канун XXI века: современное состояние и перспективы развития: Межвузовский сборник научных трудов / отв. ред. В. В. Ярков. – Екатеринбург: Изд-во Гуманит. ун-та, 2000. – С. 258-271. **13. Полякова Н. И.** Доступность и эффективность гражданского судопроизводства: насущные проблемы и пути их решения / Н. И. Полякова // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве / отв. ред. И. А. Приходько. – М.: Изд-во ООО «Юрид. фирма «Лиджист», 2001. – С. 308-322. **14. Попова Ю. А.** Гражданская процессуальная форма – гарантия эффективности правосудия по гражданским делам / Ю. А. Попова // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве / отв. ред. И. А. Приходько. – М.: Изд-во ООО «Юрид. фирма «Лиджист», 2001. – С. 193-204. **15. Пузиков Р. В.** Проблемы эффективности исполнительного производства / Р. В. Пузиков, А. И. Рожков // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы: сб. матер. Всерос. науч.-практ. конф. / отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Челушев. – М.: Статут, 2009. – С. 133-141. **16. Улетова Г. Д.** Принцип гласности в исполнительном производстве / Г. Д. Улетова, В. А. Машанкин // Концепция развития судебной системы и системы добровольного и принудительного исполнения решений Конституционного Суда РФ, судов общей юрисдикции, арбитражных, третейских судов и Европейского суда по правам человека: сб. науч. ст. – СПб: Юрид. центр Пресс, 2007. – С. 514-522. **17. Хесс Б.** Системы принудительного исполнения / Б. Хесс // Исполнительное производство: традиции и реформы [пер. с англ.] / под ред. Р. Ван Рее. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – С. 53-76. **18. Цихоцкий А. В.** Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам: моногр. / А. В. Цихоцкий – Новосибирск: Наука; Сб. предприятие РАН, 1997. – 392 с. **19. Шакарян М. С.** Проблемы доступности и эффективности правосудия в судах общей юрисдикции / М. С. Шакарян // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве / отв. ред. И. А. Приходько. – М.: Изд-во ООО «Юрид. фирма «Лиджист», 2001. – С. 61-69. **20. Шардон М.** Как внедрить в правовую систему общие стандарты исполнительного права? / М. Шардон // Исполнительное производство: традиции и реформы [пер. с англ.] / под ред. Р. Ван Рее. – М.: Инфотропик Медиа, 2011. – С. 133-146. **21. Ярков В. В.** Основные мировые системы принудительного исполнения / В. В. Ярков // Проблемные вопросы гражданского и арбитражного процессов / под ред. Л. Ф. Лесницкой, М. А. Рожковой. – М.: Статут, 2008. – С. 464-504.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ

Якимчук С. А.

Исследуются условия эффективности исполнения судебного решения как части судебного разбирательства в контексте достижения цели исполнительного производства, справедливых и эффективных его процедур. Используется практика Европейского суда по правам человека и международные стандарты реализации судебных решений.

Ключевые слова: эффективность правосудия, судебное решение, исполнительное производство, процедуры исполнительного производства.

EFFECTIVENESS OF EXECUTION OF JUDICIAL DECISIONS

Yakymchuk S. A.

The conditions of effectiveness of execution judicial decisions as a part of executory review are researched in the context of achievement of goal of executory process, its fair and effective procedures. Practice of the European Court of Human Rights and international standards of execution of judicial decisions is used.

Key words: effectiveness of justice, judicial decision, executory process, procedures of executory process.

Надійшла до редакції 26.07.2012 р.

УДК 349.415 (477)

Н. І. Кулик,
*здобувачка при кафедрі
земельного та аграрного права
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ
ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань у сфері охорони земель при здійсненні господарської діяльності. Зроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у зазначеній царині.

Ключові слова: охорона, землі, господарська діяльність.

Ситуація, що склалася з охроною земель у процесі господарської діяльності, вимагає дійових заходів правового впливу. Варто

підтримати висловлену позицію окремих науковців, що інтенсифікація землекористування при здійсненні цієї діяльності акти-